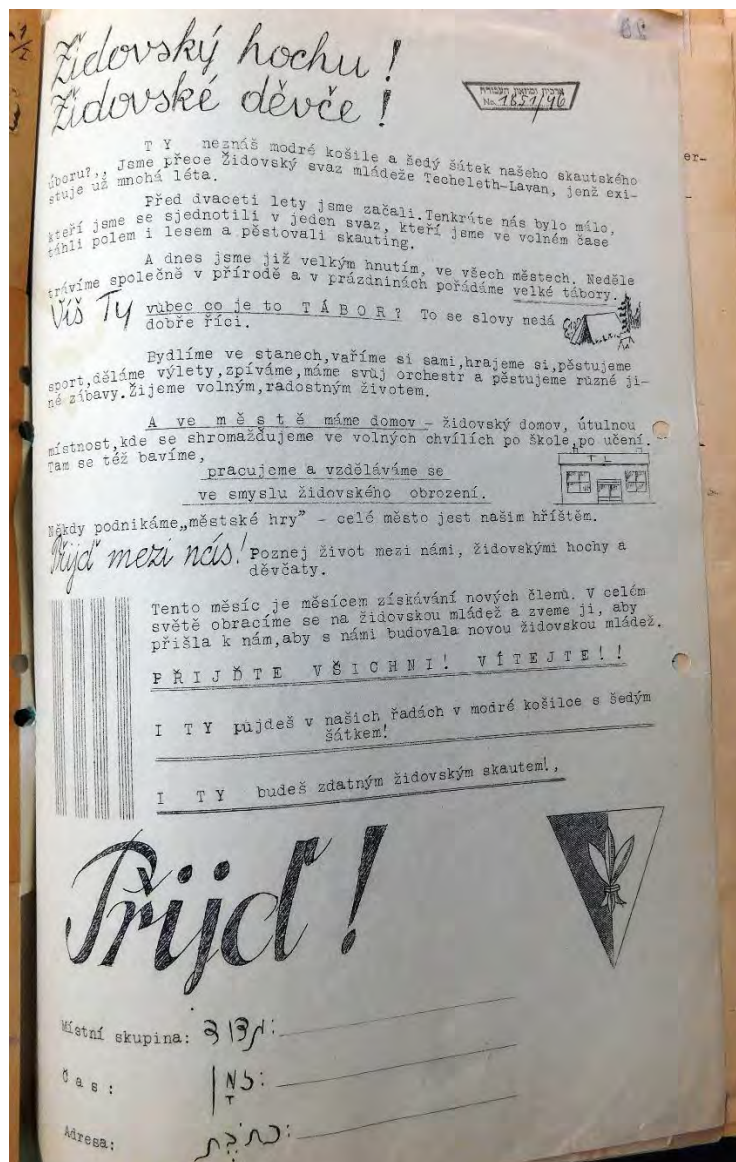

TÁBORY ŽIDOVSKÝCH SKAUTŮ U BOROHRÁDKU

PRVNÍ REPUBLIKA ŽIDOVSKÉ MLÁDEŽE

Leták hnutí Tchelet Lavan

[zdroj: Lavon Institut, složka 101199, signatura III-54A-437-1, čs. Tchelet Lavan 1921–1934]

Tábor. Slovo, které elektrizuje a vyvolává představy toho nejlepšího, co nás ve skautském roce čeká a na co se pravidelně těšíme, kdy můžeme hodit za hlavu civilizaci se všemi jejími vymoženostmi a komfortem a stát se na chvíli součástí přírody. Jistě to platilo i pro členy sionistického hnutí Tchelet Lavan (Modrobílí), kteří připravovali velkou letní akci v roce 1932 a zvláště pak pro ty, kteří se jí zúčastnili.

Rozhodnutí o uspořádání velkého, v podstatě sjezdového tábora padlo vzápětí poté, co bylo na vůdcovském sněmu konaném v pesachovém týdnu ve dnech 21. – 29. března 1932 v Hrádku u Ústí nad Orlicí za účasti sedmdesáti vůdkyň a vůdců zvoleno nové vedení Tchelet Lavan. Jména, která se objevila, ale úplně nová nebyla: šlo o ostřílené vedoucí Jicchaka Fenigera, Jiřího Betzalela Lichtwitze, Valtra Ortnera, Leopolda Arje Schindelmanna a Rudolfa Reuvena Steina. Předsedou byl zvolen MUDr. Richard Karpe, přisedícím Hans

Kirchner¹. Vzápětí poté, 19. dubna, se sešel orgán v hnutí Tchelet Lavan nazývaný Sbor vychovatelů a začal pracovat na technických podrobnostech.

Z mnoha důvodů byla akce pojata opravdu velkoryse: jednalo se o jubilejní rok, ve kterém Tchelet Lavan slavil dvacetiletí od založení², dalším důvodem bylo velké množství členů, které se během roku do hnutí přihlásilo a náčelnictvo usoudilo, že táborů běžného typu se vždy účastnila jen část členstva a kvůli vzdálenostem mezi jednotlivými lokalitami se táborníci ve většině případů neměli šanci seznámit. Účast byla nabídnuta i nečlenům Tchelet Lavan, oproti předchozím létům mělo jít o tábor s co největší účastí židovské mládeže a hlásila se rovněž celá řada organizací ze zahraničí. Zájem projevily skupiny z Lotyšska, Maďarska, Rakouska a také z Německa.³ Ovšem hlavním důvodem, nutno říci nejvíce opodstatněným, bylo poskytnout v době hospodářské krize židovské mládeži možnost, jak s co nejmenšími náklady příjemně a užitečně strávit prázdniny. Tím tato ojedinělá akce rázem získala sociální charakter, protože k nejvíce ohroženým a znevýhodněným skupinám v té době patřily právě děti.

Táborníci

[zdroj: fotobírka archivu Neot Mordechaj]

Dimenze tohoto tábora dalece přesahovaly všechny dosavadní předchozí tábory židovské mládeže v Československu a náčelnictvo Tchelet Lavan jeho přípravě věnovalo obrovské množství energie. V první řadě bylo třeba tento velký podnik propagovat mezi židovskou veřejností a zajistit, aby jej vzala za svůj. Nově zvolení členové náčelnictva Tchelet Lavan Valtr Ortner a Reuven Stein požádali pražské policejní ředitelství o povolení uspořádat finanční sbírku k umožnění bezplatného pobytu dětí nemajetných rodičů, které by se jinak letního tábora nemohly zúčastnit⁴. Prezidium hlavního města však příslušné povolení k pořádání sbírky nevydalo⁵, a tak vedení Tchelet

¹ Archiv hl. m. Prahy, Spolkový katastr, signatura SK XIV/595, 1923–1941. Svaz židovských skautů Techelet-Lavan oznamuje výsledky voleb konaných na sjezdu 28. 3. 1932 v osadě Hrádku u Ústí nad Orlicí. Jediným v tomto seznamu neuvedeným byl Jicchak Feniger, který se také stal členem náčelnictva Tchelet Lavan.

² Vznik organizace Blau-Weiss se datuje rokem 1912; byla to reakce na antisemitské tendence německého spolku Wandervogel, ve kterém byla členy řada mladých Židů. Po vzniku Československa si Blau-Weiss v roce 1919 hebraizoval název na Tchelet Lavan.

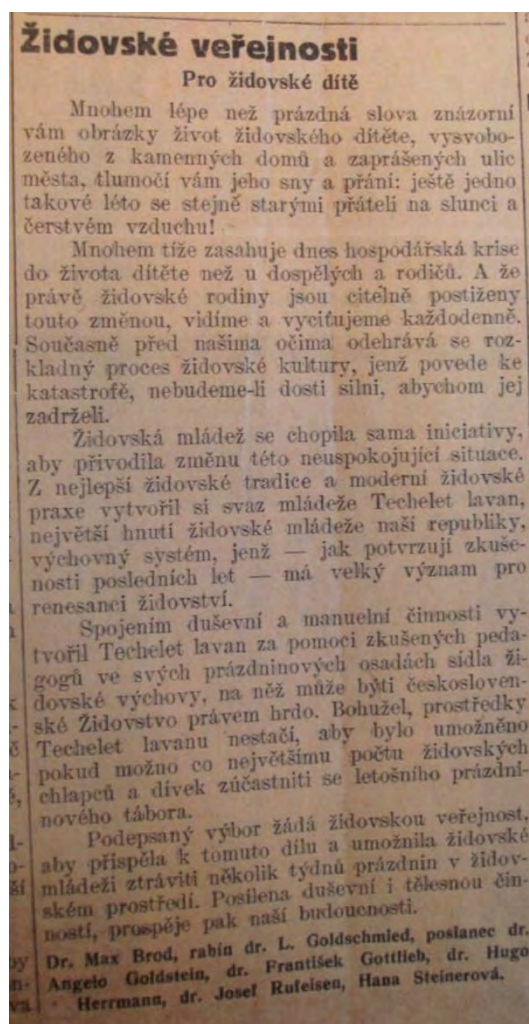
³ Židovské zprávy, roč. 15, č. 23, 3. 6. 1932, s. 5.

⁴ Archiv hl. m. Prahy, Spolkový katastr, signatura SK XIV/595, 1923–1941. Svaz židovských skautů Techelet-Lavan, žádost o povolení domovní sbírky pro účel vybudování letní osady mládeže v Borohrádku nad Orlicí.

⁵ Archiv hl. m. Prahy, Spolkový katastr, signatura SK XIV/595, 1923–1941. Odpověď Presidia rady a magistrátu hlavního města Prahy Policejnímu ředitelství v Praze. Jako důvod je uvedeno „zásadní stanovisko nepovolovati sbírek v Praze ve dnech sletových slavností“. V roce 1932 se v Praze konal všesokolský slet.

Lavan muselo vymyslet jiný způsob k získání patřičného obnosu. Všem židovským rodinám v Čechách a na Moravě byl v počtu třiceti tisíc kusů rozeslán leták, který vysvětloval účel a význam „První republiky židovské mládeže“ (jak byla tato táborová akce vedením Tchelet Lavan nazvána) a bylo v něm žádáno o podporu jak morální, tak materiální⁶. Do terénu pak vyrazili další přední představitelé tohoto hnutí, aby na sionistických akcích přednáškovou činností vysvětlovali cíle, kterých hodlají dosáhnout. Podpora, které se jim dostalo, byla jednoznačná.

Také prohlášení významných židovských osobností bylo součástí rozsáhlého propagačního plánu. Ve výzvě „Pro židovské dítě“ se hovořilo o dopadech hospodářské krize na nejmladší populaci, o snaze sionistické mládeže zamezit negativním tendencím vznikajícím v důsledku této krize a zástupci jak kulturní, tak politické veřejnosti žádali židovskou komunitu o příspěvek ke zdaru této akce. Výzvu podepsali spisovatelé Max Brod, František Gottlieb a Hugo Hermann, rabín L. Goldschmied, poslanci Angelo Goldstein a Josef Rufeisen a Hana Steinerová, prezidentka Svazu židovských sionistických žen WIZO.⁷

*Výzva k židovské veřejnosti
[zdroj: knihovna Židovského Muzea, Praha]*

Ovšem – byla to ve většině případů podpora od té části židovské veřejnosti, která si říkala „sionistická“. Reakce Židovstva asimilovaného byla spíše vlažná a někdy také negativní: menší útok ze strany tisku reprezentujícího asimilanty na sebe nenechal dlouho čekat, Tchelet Lavan se ho dočkal v podobě glosy zveřejněné v týdeníku

⁶ Židovské zprávy, roč. 15, č. 19, 6. 5. 1932, s. 3.

⁷ Židovské zprávy, roč. 15, č. 22, 26. 5. 1932, s. 3.

Rozvoj. Neznámý autor v ní napadá myšlenku pořádání tábora a kritizuje snahu sionistických skautů zajistit dostatek finančních prostředků:

„Tchelet lavan je jakási sionistická skautská organizace, která pořádá pro chlapce a dívky prázdninové tábory. Nedostává se jí ovšem k tomu valně peněz a žádá zvláštními oběžníky, na jichž první stránce je obrázek jakéhosi usmívajícího se a šilhajícího hošíka, o podporu. Jsme přesvědčení, že se židovské děti z českých krajů nestanou za účelem skautského táboření členy této sionistické organizace, mohou-li prováděti skauting ve skautských českých spolcích, ale divíme se, že letáky Tchelet lavanu byly zasílány i osobám, o nichž přece sionistická kartotéka musí vědět, že jsou Čechy a že tenhle sionistický podnik nebudou podporovati!“⁸

Když odhlédneme od možná záměrně špatně užitého pojmenování hnutí Tchelet Lavan, jsou tyto nejapné dehonestující řádky ukázkou dokonalého nepochopení důvodů, pro které se sionističtí skauti do práce na uspořádání První republiky židovské mládeže pustili. Dokumentují také hluboký příkop zející v té době mezi sionisty a představiteli Svazu Čechů-Židů ke škodě jedněch i druhých...

Ve skutečnosti příspěvky na Republiku docházely z celého spektra židovské komunity, také z její asimilantské části. Faktem také je, že sionistické hnutí Tchelet Lavan bylo v roce 1932, tedy v době, kdy se tábor pořádal, už devět let součástí Federace československých skautů...

*Součástí táborového programu byly také přednášky
[zdroj: fotobírka archivu Bejt Terezin]*

Dalším důležitým krokem byl výběr místa. 16. května prohlédla komise, skládající se ze zkušených odborníků skautingu a táborových organizátorů tábořiště, které přicházelo do úvahy. Protože šlo o velké táborové těleso, byla vybrána louka dlouhá jeden kilometr, obklopená z jedné strany lesem a z druhé řekou Orlicí, nepřiliš daleko se nacházela budova statku, do kterého byl jako technické zázemí projektován pracovní tábor nejstarších členů Tchelet Lavan, dnešními slovy řečeno šlo o jakousi technickou četu. Celý prostor byl majetkem

⁸ Rozvoj, týždenník pokrokových židů, roč. 39, č. 26, 24. 6. 1932.

velkostatku v Borohrádku, se kterým byly dojednány podmínky užívání; smlouva byla podepsána 8. června 1932⁹. V této smlouvě najdeme nepřiměřeně tvrdé podmínky vzhledem k tomu, jaká situace panovala – a není jasné, jak při všech těchto omezeních ze strany majitelů věci fungovaly a běžely jako na drátkách. Peníze na případné pokuty byly nejspíš zakalkulovány do nákladů.

Předběžné technické přípravy v místě samém se ujala skupina bogrim, dospělých chaluců, která stavěla všechna zařízení, ať už užívaná individuálně, jako byly stany, anebo zařízení společná – kuchyně, latríny a podobně. Pracovat se začalo 10. června a vše se muselo stihnout do zahájení tábora, které bylo plánováno na 1. července. Nejdříve bylo třeba zajistit zázemí, tím byl nedaleký statek donedávna prázdný, tak, aby zanedbaná a zaprášená budova mohla sloužit svému účelu. Pracovali zde truhláři, kováři, mechanici a přípravných prací se účastnily také dívky, které měly velký podíl na úklidu a vaření pro technickou čet¹⁰. Vybudovat vše potřebné v tak rozsáhlém areálu bylo velkou výzvou – ale židovští pracanti se výstavby tábora zhostili na jedničku. Jenom pro cofim, tedy skauty, bylo nutné postavit několik desítek stanů, v táboře starších skautů, nazývaných cogim-bogrim, se počítalo se stavbou společné budovy, která by pojmul a sto padesát osob¹¹. Mezi jednotlivými tábory mělo být zavedeno telefonní spojení¹², dále se počítalo s úpravou stodoly přiléhající k hájovně, ze které chtělo mít vedení tábora jakýsi ústřední styčný bod; byla v ní umístěna táborová kancelář. Tohle všechno a nemálo dalších věcí zajišťoval ve svižném tempu technický tým.

*Táborová kancelář První republiky židovské mládeže
[zdroj: fotobírka archivu Bejt Terezin]*

V pražském sídle náčelnictva Tchelet Lavan v Dlouhé ulici byla za účelem zajištění dokonalé organizace příprav na První republiku židovské mládeže zřízena informační kancelář, kam bylo možné zasílat přihlášky na pořádanou akci a kde se shromažďovaly finanční prostředky na podporu skautského táboření. Když uvážíme, že Svaz židovských skautů Tchelet Lavan měl k 1. červnu 1932 v historických zemích, tedy v Čechách a na Moravě

⁹ Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Archivní oddělení Zámorsk, archivní soubor Velkostatek Borohrádek 1665-1946, karta č. 127, inv. č. 1075, Podmínky táboření „Svazu židovských skautů Tchelet Lavan“ na Velkostatku Borohrádek v roce 1932.

¹⁰ Židovské zprávy, roč. 15, č. 27, 1. 7. 1932, s. 5.

¹¹ Židovské zprávy, roč. 15, č. 21, 20. 5. 1932, s. 4.

¹² Rhapsody to Tchelet Lavan in Czechoslovakia, s. 127–128. The Association for the History of Tchelet Lavan-El Al in Czechoslovakia, Israel 1996.

jednatřicet poboček, v nich 1054 členů a z tohoto počtu se k účasti na letním táboře přihlásilo 460 účastníků všech věkových kategorií, pochopíme, o jak velký podnik se jednalo. Celkově se počítalo s účastí asi šesti set osob, protože bylo nutné zahrnout také zahraniční účastníky¹³. Těsně před zahájením tábora vydalo vedení tyto pokyny:

„Všechny skupiny Tchelet Lavanu nechť ihned odvedou peníze z feriální akce náčelnictvu. Je třeba nakoupiti ještě dřevo a stany.

Všechny skupiny nechť ihned odešlou táborový materiál, jako stany, kotle slamníky, nářadí a přístroje do Borohrádku. Na skupiny, jež nedostaly včas své povinnosti, nebude při přípravě objektů vzat zřetel.

Republika mládeže bude zahájena 1. července. Všichni účastníci tábora odjíždějí 30. června ze svých domovů. Velká slavnost svazu, již se zúčastní asi 600 osob, koná se 23. a 24. července v Borohrádku. Všechny skupiny nechť si opatří včas legitimace a přihlášky, aby dostaly slevy na dráze.

Všichni účastníci tábora nechť si již nyní vyberou své nejpěknější knihy, aby je vzali s sebou do Borohrádku.

*Skupiny nechť oznámí **přesně** dobu příjezdu, aby mohly býti očekávány na nádraží. Nikdo nechť nezapomene na hudební nástroje, fotoaparáty, hry, míče a noty.“¹⁴*

Ze všeho výše uvedeného je patrná snaha zajistit správný chod organizačních prací, a o tom, že dobrá věc se podařila, svědčí fakt, že 1. července byla První republika židovské mládeže slavnostně zahájena.

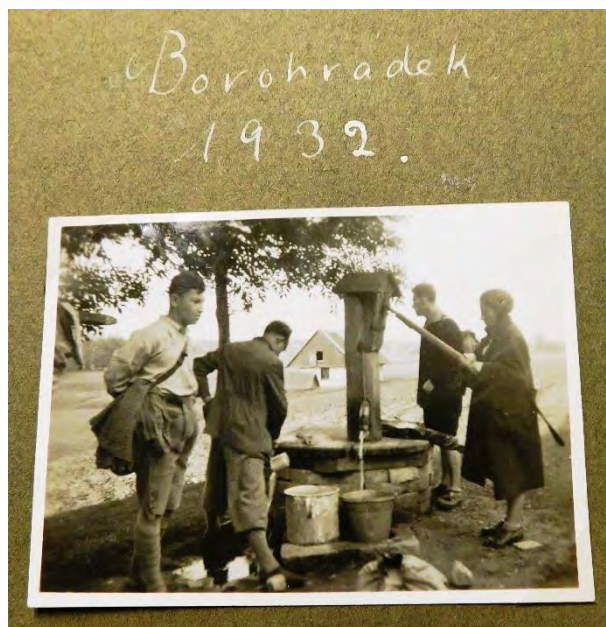
Náčelnictvo Tchelet Lavan vybralo místo pro pořádání První republiky záměrně ve středu Československa, byla tím zjednodušena účast ze všech krajů státu. O základních prostorách táborů, jejich rozmístění a architektuře máme jen neurčitou představu, s vysokou pravděpodobností ale víme, že celkově jich bylo vystavěno pět. Republika se zpočátku skládala ze čtyř táborových těles, které byly – co se týče správy, organizace a programu – zcela autonomní, vytvářely ale vzájemně se doplňující harmonický celek. Jednalo se o dva tábory pro nejmenší věkovou kategorii v Tchelet Lavan nazývanou solelim, jeden tábor pro cofim a další pro cofim-bogrim¹⁵. V polovině července pak ve velkém počtu dorazili němečtí židovští skauti z hnutí Kadima (Vpřed) a postavili si tábor vlastní, pátý¹⁶.

¹³ Židovské zprávy, roč. 15, č. 26, 24. 6. 1932, s. 4–5.

¹⁴ Židovské zprávy, roč. 15, č. 26, 24. 6. 1932, s. 4–5.

¹⁵ Věkové kategorie byly v té době v hnutí Tchelet Lavan rozděleny takto: nejmladším se říkalo solelim, tj. stavitelé nebo budovatelé, později pak Bnej midbar, neboli Děti pouště; cofim byli skauti, cofim bogrim starší skauti a dospělí členové hnutí byli nazýváni bogrim.

¹⁶ Židovské zprávy, roč. 15, č. 29, 15. 7. 1932, s. 3.

*Denní služba zajišťovala také přísun vody
[zdroj: fotobírka archivu Bejt Terezin]*

Víme, že centrem tábora pro cofim bogrim byla hájovna (nazývaná Ovčín¹⁷), víme také, že nejstarší účastníci, původně členové technické čety a později také dorazivší lektori měli základnu na nedalekém statku či farmě (Dvůr Bozetic) a víme, že tábor skautů, cofim, byl postaven zhruba v půlhodinové vzdálenosti od hájovny na mýtině v lesním celku číslo 36 u Světlé nad Orlicí¹⁸. Tábory solelim se nacházely nejspíš někde uprostřed, v patnáctiminutové vzdálenosti od tábora skautského¹⁹. Přesněji tyto objekty zatím lokalizovat nelze z důvodů naprostého nedostatku relevantních informací. I tak je ale jasné, že šlo o impozantní formaci.

Tábory solelim představovaly tzv. sukot neboli stánky. Sukot je židovský svátek nazývaný Svátkem stánků, Svátkem stanů anebo Svátkem sklizně²⁰. Bylo to tedy s ohledem na vzhled podsadových stanů případné pojmenování. Tábor starších členů Tchelet Lavan byl naopak táborem pracovním a byl určen pro ty, kteří se připravovali na odchod do Země izraelské, před kterým bylo nutné absolvovat jakýsi druh výcviku v manuálních činnostech. Prakticky tedy šlo o hachšara.

Jak už bylo řečeno, zájem o táboření v Československu projevila řada zahraničních oddílů. Vzhledem k vyostřené politické situaci v Německu (a částečně také v Rakousku) bylo jasné, že židovské skautské organizace v těchto zemích skládaly ve třicátých letech minulého století „bobříka odvahy“²¹.

„Jak jsme již oznámili, přijede řada skupin židovské mládeže z ciziny. Obzvláště lze očekávat silnou účast z Německa, kde současné politické poměry a arogance hakenkrajclerů nedovolují židovským hnutím mládeže pořádat tábory v přírodě. Svaz

¹⁷ Vajgl, Ladislav: Proč název hájovny Ovčín. In: Zpravodaj obce Žďár nad Orlicí, září 2013, s. 14.

¹⁸ Státní oblastní archiv v Hradci Králové, Archivní oddělení Zámorsk, archivní soubor Velkostatek Borohrádek 1665-1946, karton č. 127, inv. č. 1075, Podmínky táboření „Svazu židovských skautů Tchelet Lavan“ na Velkostatku Borohrádek v roce 1932.

¹⁹ Rhapsody to Tchelet Lavan in Czechoslovakia, s. 127–128. The Association for the History of Tchelet Lavan-El Al in Czechoslovakia, Israel 1996.

²⁰ Sukot, dodnes slavený židovský svátek, který připomíná putování lidu Izraele pouští po vyvedení z Egypta. Jeho nejtypičtější znakem jsou suky, stany, ve kterých putující přespávali.

²¹ Viz např.: Kämper, Dirk: Fredy Hirsch a děti holocaustu. Příběh zapomenutého německého hrdiny, Praha, Academia 2002, s. 53-54.

židovských skautů v Německu „Kadima“ se tudíž rozhodl z důvodů osobní bezpečnosti pořídati svůj letošní tábor ve spojení s Republikou židovské mládeže v Borohrádku.“²²

*Skupina táborníků z Německa + zadní strana fotky
[zdroj: soukromý archiv Tamar Kinberg]*

Byla to doba střetů – i fyzických – se členy různých nacistických spolků, bojůvek a podobných existencí, protože Hitler stál za rohem, a tak byla pochopitelná snaha vedení těchto organizací hledat útočiště všude tam, kde to poměry dovozovaly, a tábořit na bezpečných místech. Tím Československo v roce 1932 zatím ještě bylo. Skauti z organizace Kadima nahlásili příjezd 420 účastníků, přijelo rovněž třicet členů hnutí Brit Haolim z Vratislavi²³ a v rámci snahy o upevnění vztahů s hnutím Tchelet Lavan dorazila také řada německých členů organizace Habonim²⁴. Když připočteme židovské skauty z Rakouska, Lotyšska a jednotlivce z dalších států, je naprosto jasné, že původně zamýšlený počet šesti set účastníků byl nejspíš dalece překročen.

Program První republiky židovské mládeže byl z velké části připraven už před zahájením tábora a na jeho zajištění se kromě náčelnictva podílel zmíněný Sbor vychovatelů a další dospělí členové hnutí. Byli k tomu vyzváni oběžníkem vydaným vedením hnutí a také článkem publikovaným v dobovém tisku²⁵, jehož autorem byl Teddy Kollek²⁶; Teddy ostatně na táborech a akcích pořádaných československým Tchelet Lavan býval v té době častým hostem. Je ale zřejmé, že ti, kterým záleželo na tom, aby se akce stala pro židovskou mládež nezapomenutelným zážitkem, podobnou pobídku vůbec nepotřebovali. Byli prostě k dispozici.

Po překonání počátečních obtíží se práce ve všech táborech rozběhla ke spokojenosti všech zúčastněných. A je nutné konstatovat, že zanedbáno nebylo opravdu nic. V první řadě byli účastníci prohlédnuti dětským lékařem dr. Richardem Karpem, toho času členem náčelnictva Tchelet Lavan, a dr. Saxlem, asistentem německé dětské kliniky v Praze. Bylo zjištěno, že zdravotní stav táborníků je výborný²⁷. Každá část Republiky, tj. každý tábor, měl

²² Židovské zprávy, roč. 15, č. 24, 10. 6. 1932, s. 4.

²³ Židovské zprávy, roč. 15, č. 29, 15. 7. 1932, s. 3.

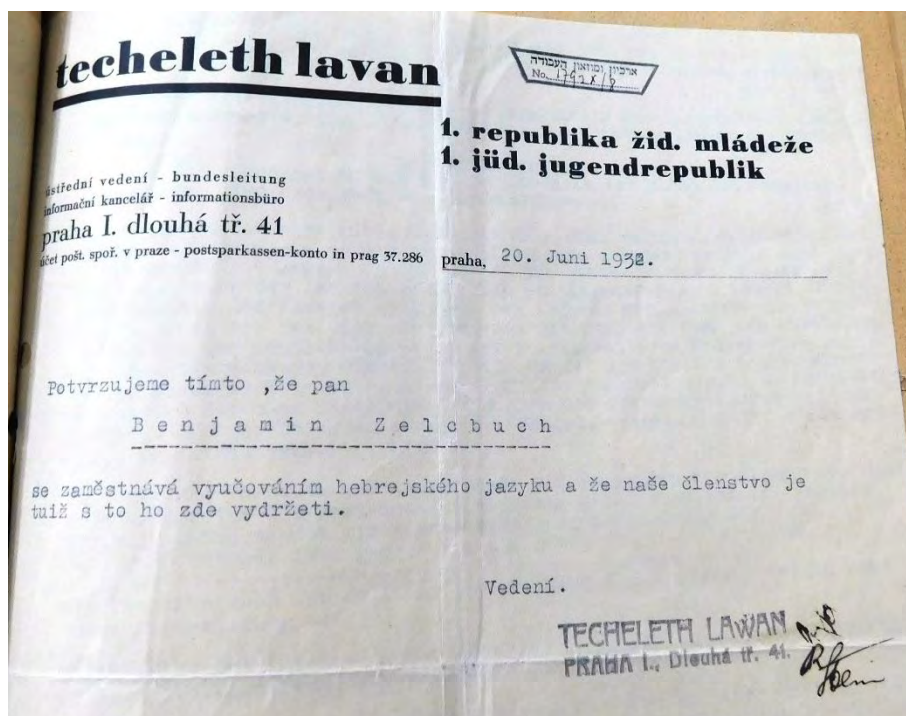
²⁴ Rhapsody to Tchelet Lavan in Czechoslovakia, s. 127–128. The Association for the History of Tchelet Lavan-El Al in Czechoslovakia, Israel 1996.

²⁵ Rhapsody to Tchelet Lavan in Czechoslovakia, s. 127–128. The Association for the History of Tchelet Lavan-El Al in Czechoslovakia, Israel 1996.

²⁶ Theodor „Teddy“ Kollek (1911–2007), sionista, který měl k Československu blízký vztah. Narodil se v Maďarsku, v roce 1935 emigroval s rodiči do mandátní Palestiny; patřil k zakladatelům kibucu Ejn Gev, v letech 1965–1993 působil ve funkci starosty Jeruzaléma.

²⁷ Židovské zprávy, roč. 15, č. 29, 15. 7. 1932, s. 3.

svou samosprávu, a celý komplex spravoval výbor sestávající ze zástupců jednotlivých táborů²⁸. Někteří přednášející a instruktoři přijeli do Borohrádku z mandátní Palestiny, a protože bylo rozhodnuto, aby se v První republice židovské mládeže hovořilo pokud možno hebrejsky, působil zde také učitel hebrejštiny Benjamin Zelcbuch²⁹. A tak řada programů a aktivit určená hlavně starším skautům skutečně probíhala v tomto jazyku. Objevil se zde dokonce jakýsi blíže nejmenovaný učitel z měšťanské školy, který o celou akci projevil velký zájem a pochopení pro věc a slíbil v tomto směru podporu³⁰. O koho šlo se zatím vypátrat nepodařilo.

Potvrzení pro učitele hebrejštiny

[zdroj: Lavon Institut, složka 101199, signatura III-54A-437-1, čs. Tchelet Lavan, 1921–1934]

Co se praktického programu týkalo, nejmladší věková kategorie, solelim, se zabývala skautingem a v lehčí formě jí byly poskytovány informace o úloze sionismu v hnutí Tchelet Lavan stejně tak jako obecné vědomosti kulturní. Skauti, cofim, doplňovali své znalosti ve všech možných oblastech, ale židovská výchova šla v jejich případech do větší hloubky. U starších skautů, cofim bogrim, se – jak už bylo řečeno – v podstatě jednalo o čtyři týdny hachšara. Jazyková bariéra mezi dětmi prakticky neexistovala, židovští skauti z různých zemí hovořili převážně německy, takže základním spojovníkem byl kromě jiného také jazyk. Nebyly zde ani ideologické rozdíly, šlo naopak o jakousi ideologickou spřízněnost a symbiózu, protože například německý Svaz židovských skautů Kadima vykazoval podobné výchovné tendence jako český Tchelet Lavan, rovněž členové hnutí Habonim vyznávali stejné ideály a svorníkem pro tohle všechno bylo dobře směřované úsilí k racionálnímu vysvětlování principů sionismu v kombinaci se skautskou výchovou.

²⁸ Židovské zprávy, roč. 15, č. 27, 1. 7. 1932, s. 5.

²⁹ The Pinchas Lavon Institute for Labour Movement Research, složka 101199, signatura III-54A-437-1.

³⁰ Židovské zprávy, roč. 15, č. 27, 1. 7. 1932, s. 5.

*Vyhlášení denního programu. Vpravo člen náčelnictva Tchelet Lavan Jicchak Feniger
[zdroj: fotobírka archivu Neot Mordechaj]*

Vůdcové důsledně uplatňovali metodu „učení hrou“; První republika židovské mládeže měla za úkol přiblížit všem účastníkům podmínky v mandátní Palestině, přičemž práce byla přizpůsobena možnostem jednotlivých věkových kategorií. Na velké louce byl vystavěn reliéf Palestiny, do kterého skauti přesně rozmístili různé významné body a lokality daného území, jakými byly například přístav v Haifě, řeka Jordán, Mrtvé moře, pahorky i nížiny, velká města i kibucy nebo tehdejší nejdůležitější průmyslové podniky. Došlo dokonce na stavbu elektrárny, která dodávala elektřinu do tábora solelim. Starší skauti budovali společné prostory a na řece Orlici postavili přehradu a koupaliště. Zřídili také dílny, ve kterých se vyráběly nejrůznější pracovní nástroje a nářadí a vybudována byla spojovací silnice vedoucí mezi jednotlivými tábory³¹. A tak zde najednou pobíhalo plno přístavních a stavebních dělníků, zedníků a příslušníků dalších profesí 😊. Židovská mládež byla vedena k tvůrčí práci, byla vychovávána k upřímnému a uvědomělému židovství, nesmí ale vzniknout dojem, že se stále jen pracovalo – být ve své podstatě šlo o hru:

*Skupina solelim na borohrádeckém táboře
[zdroj: fotobírka archivu Neot Mordechaj]*

³¹ Židovské zprávy, roč. 15, č. 21, 20. 5. 1932, s. 4.

„Všichni návštěvníci, kteří se chtějí podívat na Republiku židovské mládeže, přicházejí nejdříve do tábora nejmladších. Již venku slyšíme veselé hlasy dětí, jak si hrají a zpívají, a když přijdeme mezi ně, opravdu nevíme, na co se máme dříve dívat, co máme dřív poslouchat. Ze všech stran slyšíme výkřiky jako: „Pojď, podívej se, co jsme dnes vystavěli v Palestině“, a „Já jsem dnes stavěl Karmel“, nebo „Pojď se podívat na naši ložnici, máme novou záclonu, sami jsme ji zhotovili a dostali jsme první cenu, poněvadž ložnici máme nejlépe zařízenou“ atd. Malá dívka vypravuje zase hrdě: „Dnes jsem jedla třikrát polévku, byla tak dobrá, a teď se nemohu hnout z místa.““³²

Další skupiny měly službu v kuchyni, jiné sbíraly lesní plody³³, probíhal rovněž klasický program plný skautských her, sportovních závodů, u táborových ohňů byly pořádány různé slavnosti, na kterých se přednášely básně a zpívaly písně o táboře a táborovém životě složené těmi, které občas navštívila Múza. Němečtí skauti hnutí Kadima si v rámci První republiky židovské mládeže uspořádali svůj svazový sjezd³⁴, který navštívil přední německý sionista Kurt Blumenfeld³⁵. Činnost tedy byla rozmanitá. Na závěr tábora pak všechny skupiny vyrazily na dvoudenní putování³⁶. A ve finále bylo všem líto, že čtyři týdny tak rychle uběhly a tábor končí.

Záměr náčelnictva Tchelet Lavan, aby se První republika židovské mládeže stala zdařilou a mimořádnou událostí, byl splněn: akce sklídila maximální úspěch. Táborový komplex byl živým, spolupracujícím organismem, stalo se z něj pevné společenství založené na sdílených principech a na sounáležitosti vyrůstající ze společných zážitků, vytvářejících pocit širšího domova. I takto byl tábor vnímán většinou účastníků. Vytvořila se pouta a přátelství na celý život, protože ti, kteří spolu pracovali v První republice židovské mládeže v Borohrádku, se o několik let později dost často potkávali v Zemi izraelské. Patřili k sobě, měli společný úkol a cíl: vybudovat „novou vlast ve staré zemi“ tak, jak na to byli připravováni. A oni připraveni byli. Stát Izrael, na jehož založení se podíleli, tedy jejich nová vlast, je útočištěm pro všechny, které vzrůstající antisemitismus vyhání z jejich vlastních zemí, z jejich vlastních domovů. Bylo tomu tak v minulosti a je tomu tak i dnes, protože je čím dál tím víc zřejmé, že se nezměnilo vůbec nic.

³² Židovské zprávy, roč. 15, č. 30, 22. 7. 1932, s. 4.

³³ Sběr lesních plodů (hub, jahod, borůvek atd.) byl značně omezen bodem č. 6 zmíněné smlouvy o podmínkách táboření uzavřené mezi židovskými skauty a velkostatkem v Borohrádku: „... sbírání bude dovoleno jen oněm skautům, kteří opatří si u lesního úřadu písemné povolení ku sbírání těchto plodin na cenu 10 Kč pro jednu osobu...“. Zdá se, jako by nájemce chtěl v době hospodářské krize získat z celé akce co největší ekonomický prospěch.

³⁴ Židovské zprávy, roč. 15, č. 29, 15. 7. 1932, s. 3.

³⁵ Kurt Blumenfeld (1884–1963), v létech 1911–1914 generální sekretář Světové sionistické organizace, následně pak v létech 1924–1933 prezident Sionistické organizace v Německu. Když po volbách do říšského sněmu v roce 1933 převzali v zemi vládu nacisté, emigroval Blumenfeld do mandátní Palestiny.

³⁶ Rhapsody to Tchelet Lavan in Czechoslovakia, s. 127–128. The Association for the History of Tchelet Lavan-El Al in Czechoslovakia, Israel 1996.

*Přednáška pro cofim bogrim, starší skauty
[zdroj: fotobírka archivu Neot Mordechaj]*

TŘICÁTÁ LÉTA

Tábořiště u Borohrádku a některé objekty se pro židovské skauty staly určitou základnou také v příštích letech. O těchto pobytech či aktivitách nemáme – na rozdíl od První republiky židovské mládeže – podrobnější zprávy, víme jen, že židovští skauti sem poměrně často jezdili, jak dokládá vzpomínka pamětníka Ladislava Vajgla z blízké vesnice Žďár nad Orlicí:

„Vedle dnešní hájovny stály dvě velké stodoly, které sloužily k ustájení ovcí, když napadl sníh a nemohly se pást venku. [...] První stodola stála ve směru ke Světlé, byla zbourána po první světové válce a zbyly zde pouze stopy po základech. Nyní v těchto místech stojí chata. Druhá stodola byla přilepená k hájence. V této stodole mívala židovská mládež letní tábory. Spali na slaminách na zemi a osobní věci měli pověšené na stěnách. Vycházeli do okolí, po vesnici a po silnici chodili v sevřeném útvaru a zpívali, převážně německy. Jako kluci jsme jim záviděli, ale nebylo dobře se k nim přibližovat nebo se smát. Byli velice agresivní a sprostí. Tato stodola byla zbourána po druhé světové válce.“³⁷

Údajná vulgarita židovské mládeže se dnes už potvrdit nebo vyvrátit nedá; skautský kodex ale používání vulgarismů zakazuje, a tak tuto informaci nejspíš zařadíme do kategorie „neověřeno“ 😊.

³⁷ Vajgl, Ladislav: Proč název hájovny Ovčín. In: Zpravodaj obce Žďár nad Orlicí, září 2013, s. 14.

*Vstupní brána tábora Hašomer Hacair v roce 1939
[zdroj: soukromý archiv Dani Benshalom]*

Poslední tábor, organizovaný tentokrát sionistickým skautským hnutím Hašomer Hacair (tj. Mladý strážce), se u Borohrádku odehrál v roce 1939. O tomto táboření máme z pochopitelných důvodů podstatně méně informací: okolnosti se dramaticky změnily, šlo o zásadní zlom, kdy Hitler už nestál „ante portas“, ale byl uvnitř, kdy Československo přestalo existovat, stal se z nás Protektorát a ze Slovenska fašistický Slovenský štát. A nejvíce ohroženými té doby byli právě Židé. O táboře tak víme jen z několika málo osobních vzpomínek či fotografií a z drobných zmínek v literatuře.

V publikaci „Hašomer Hacair, dejiny hnutia“ v kapitole nazvané příznačně „Horúce leto“ najdeme tyto věty:

„Letné mesiace roku 1939 charakterizovala veľmi intenzívna a mnohostranná činnosť miestnych skupín. [...] Vytvorenie všetkých týchto letných táborov si vyžadovalo veľmi komplikovaný aparát, ktorý sa venoval od voľby miesta, prenajatia budov a areálu, vybavenia zľavy na železničiach až po verbovanie dospelých členov a priateľov na úlohy, ktoré si vyžadovala taká veľká koncentrácia detí a mládeže: inštruktor pre telesnú výchovu, učiteľ hebrejčiny, ekonóm a lekárska opatera. Letné tábory sa začali v júli 1939.“

Hašomer Hacair inicioval aj letné tábory s poldňovou manuálnou prácou. Boli na východe Slovenska (Betlanovce, Pruské) a v Nolčove na západe Slovenska. V tom

*istom čase sa podobné tábory organizovali aj v Protektoráte v Borohrádku južne od Prahy s asi 100 účastníkmi.*³⁸

K uvedenému textu lze mít pouze jedinou lehkou výhradu týkající se lokalizace Borohrádku: ve skutečnosti se tohle městečko nachází východně od Prahy.

*Nástup na táboře Hašomer Hacair
[zdroj: soukromý archiv Urit Bearman]*

Nedaleko Borohrádku leží vesnička Malá Čermná nad Orlicí, kde ve stejné době, tedy v červenci roku 1939, probíhal přípravný tábor tzv. Alije mládeže, ve kterém se členové Tchelet Lavan a El Al (Vzhůru) připravovali na odchod do mandátní Palestiny. A se svými kolegy z konkurenčního hnutí Hašomer Hacair tábořícími v Borohrádku byli v čilém styku. Několik dalších informací týkajících se činnosti borohrádeckého tábora tak najdeme v kronice, kterou si v přípravném táboře vedli. Na práci se z tohoto tábora chodilo mimo jiné i do Borohrádku, na pořadu dnů byla různá fotbalová utkání anebo se odehrávaly lité skautské bitvy o vlajku s táborníky z Hašomer Hacair:

„Úterý, 4. července 1939, druhý den: Po obvyklých ranních procedurách, z nichž cvičení s tekoucí Orlicí stojmo, potažmo i plavmo se těší nadšenému drkotání zubů, zasedáme k ivrit. Po snídani odchází chaverim a chaverot³⁹ do práce, jedna skupina odchází do blízkého Borohrádku skládat seno, druhá k místní hájovně rozhazovat kupky!“ [...]

Neděle, 9. července, sedmý den: Ani dnes jsme nešli na pole, ale navštívili jsme Borohrádek ve slavnostních úborech, abychom povzbudili našich jedenáct kavalírů kulatého míče v boji o čest, o gól a o pohár. Jestliže jsme za bariérou podali výkon hodný spartánské tribuny při zápase Sparta – A. F. K. Veverská Bitýška, byli jsme po nešťastném boji na poli bitevním poraženi v poměru 2:5. Pouze dvakrát podařilo se Frickovi ohnout prsty hašomerskému brankáři. Zápasu přihlížela jako čestný host slavná brankářka P....á, dále osazenstvo tábora hašomerského, školní mládež proslulého Krausova institutu a hrstka domorodců.“ [...]

³⁸ Hašomer Hacair. Dejiny hnutia. Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry, Bratislava 2001, s. 67 a 69.

³⁹ Chaver, ženský rod chavera, mn. č. chaverim, chaverot; z hebrejštiny přátelé, kamarádi, případně členové příslušného sionistického hnutí mládeže

Sobota, 22. července, dvacátý den: Obvyklé pozdní vstávání, po snídani zkrácené ivrit a pak nástup k lesní hře mezi soupeři z tábora našeho a tábora Hašomer Hacair. Každý ze soupeřů měl v lese na bitevním poli tábořiště, na němž byla vlajka. Úkolem hry bylo ukořistění soupeřova praporu. Na rukávě měl každý bojovník pásku, když mu byla soupeřem stržena, byl „zabit“, tj. vyřazen ze hry. Naši vyhráli, neboť ukořistili více soupeřových pásek. Vlajky nalezeny nebyly. Výsledek je velmi čestný pro chaverim z Hašomeru, neboť kádr jejich bojovnictva tvořili solemim.

Odpoledne jsme šli na návštěvu do šomerského tábora v Borohrádku. Tábor, nad nímž se tyčí strážná věž, je velmi pěkný a dostalo se nám uvítání a pohoštění hodného správných cofim. [...] Naučili jsme se tu rovněž místnímu táborovému chorálu, jenž si v ničem nezadá s naším Emanem. Vrátili jsme se až v jedenáct hodin.“ [...]

Strážní věž

[zdroj: soukromý archiv Dani Benshalom]

*Pondělí, 24. července 1939, dvacátý druhý den: Opět dvě skupiny odcházejí do práce. Borohrádek a les. Ve stínu triangulačního bodu zlámala lesní četa příliš mnoho nástrojů, a proto se odebrala do Borohrádku pomoci tamním chaverim.*⁴⁰

Fotografie na táboře Hašomer Hacair pořizoval vynikající fotograf, člen a činovník tohoto sionistického skautského hnutí a později významný izraelský diplomat Rafi Friedl⁴¹. Nicméně: jedna z těchto fotek je s pomyslným otazníkem. Na zadní straně najdeme razítko Svazu židovských skautů Tchelet Lavan s datací, vročením a lokací, jenže v roce 1939 Tchelet Lavan v Borohrádku letní tábor určitě nepořádal. Ten ve skutečnosti probíhal o pár desítek kilometrů dál – u vodní nádrže na Pastvinách. Navždy nevyřešenou otázkou tedy asi zůstane, co a koho šomer Rafi vlastně fotil a kdo a proč fotografii nesprávně popsal. O místu spekulovat nemusíme, to víme naprosto přesně: jedná se o budovu farmy Bozetice.

⁴⁰ Sbírky Židovského muzea v Praze; Deník z přípravného tábora pořádaného Alijat Noar v Malé Čermné, 1939, s. 2, s. 4 a s. 8.

⁴¹ Rafael Friedl-Benshalom (1920–1996) se narodil v Rumunsku, ale dětství a mládí prožil v Maďarsku a Československu. Byl členem skautského sionistického hnutí Hašomer Hacair, účastníkem protinacistického odboje, po vzniku Státu Izrael pracoval jako diplomat ve službách izraelského ministerstva zahraničí.

*Pracovní četa u bozetického statku. Popis na zadní straně ale identifikaci neulehčuje
[zdroj: soukromý archiv Urit Bearman]*

Také tento tábor Hašomer Hacair byl v jistém smyslu táborem přípravným: stejně jako absolventi První republiky židovské mládeže z roku 1932 odcházeli v mnoha případech do mandátní Palestiny a někteří z nich později patřili k zakladatelům „československého“ kibucu Givat Chajim ve středním Izraeli, mnozí z členů Hašomer Hacair tábořících v Borožrádku v době po rozpadu Československa, kterým se podařilo z Protektorátu odjet, patřili k zakladatelské skupině kibucu HaOgen. Pro úplnost dodejme, že také část absolventů tábora v Malé Čermné nad Orlicí, z jehož kroniky bylo citováno, odjela v roce 1939 nejdříve do kibucu Bejt HaŠita, aby o dva roky později založila vlastní osadu jménem Kedma. Ti z tábořících, kteří odjet nestihli nebo z různých důvodů odjet nemohli, většinou holocaust nepřežili.

*Farma Bozetice, současný stav
[zdroj: archiv autorky]*

*Záběr části tábora ze strážní věže
[zdroj: soukromý archiv Dani Benshalom]*

ZÁVĚREM

Do míst kolem Borohrádku jsme s přáteli Dianou a Milanem Prouzovými před časem vyrazili, abychom – věrní tradici, jak máme ve zvyku – v terénu ověřili pravdivost psaných dokumentů, porovnali historické fotografie se současným stavem, abychom zkoumali, nakolik se uvedené údaje shodují se skutečností a abychom nechali promluvit genia loci. Místa si pamatují – a tedy i mluví. A tak jsme znovu společně prožívali příběhy těch, kteří se v těchto místech v určitém úseku svého života cítili šťastni, kteří právě tady mohli realizovat své sny, nabrat síly a připravovat se na úkoly, které jim život v nepříliš vzdálené budoucnosti přinesl. Úkoly to byly přetěžké. Historie nebyla k Židům milosrdná nikdy, nyní ale přicházela doba, kdy byli vystaveni bezohlednosti, jakou svět dosud nepoznal. Mnozí nacistické inferno nepřežili. Pro ty, kterým se to podařilo, bylo společným jmenovatelem vědomí, že každý národ má jen tolik nebe nad sebou, kolik má půdy pod svými nohama⁴². A tak odcházeli, aby vybudovali nový domov pro lid svého národa. Čelili výzvám, o kterých v Československu věděli jen málo: vysoušeli močály, na písčinych dunách vysazovali stromy, kopali zavlažovací kanály, křísili půdu. A budovali stát, ve kterém slovo „Žid“ není nadávkou. Je to jejich stát. A nám, kteří dnes vidíme výsledky tohoto úsilí, nezbývá než smeknout skautský klobouk.

⁴² Autorem tohoto sloganu je Chajim Nachman Bialik (1873–1934), izraelský národní básník.